

Nederlandse literatuur op postzegels (3)

Het maken van een boek of beter een handschrift is in de Middeleeuwen letterlijk "monnikenwerk". In elk zichzelf respecterend klooster was een z.g. "scriptorium" aanwezig, een schrijfatelier waar de monniken met eindeloos geduld het perkament met een zwane- of ganzeveer beschreven. In het frankeermachinstempel van het Zweedse Munkedal (letterlijk: Monnikendal) (1) vinden we een afbeelding van een schrijvende monnik evenals in het Belgische zegel uitgegeven t.g.v. de Koninklijke Bibliotheek (2).

Zo'n scriptorium is een gespecialiseerd bedrijf: naast de kopiïst die de tekst overschrijft (oorspronkelijk werk is zeer schaars), werkt er de rubricator, de man met de rode inktpot (rubrum = rode verf) die de initialen invult, de titels aanbrengt, de beginregels verfraait enz. Daarna kan de illustrator aan het werk, die de illustraties en de miniaturen toevoegt. En tenslotte is er nog de binder.

Als er zoveel arbeid verricht wordt voor één enkele tekst, dan zal het duidelijk zijn dat boeken/ handschriften in de Middeleeuwen zeer kostbaar zijn.

Men geeft ze dan ook niet graag uit handen en alleen de monniken zelf bezorgden dergelijke handschriften bij andere kloosters (3) of bij het hof. Een mooie illustratie van het feit dat een handschrift beschouwd wordt als een kostbaar cultuurbezit, is het verhaal over de Ierse abt Brandaen (4), naar wie overigens ook de vuurtoren Brandaris op Terschelling genoemd is.

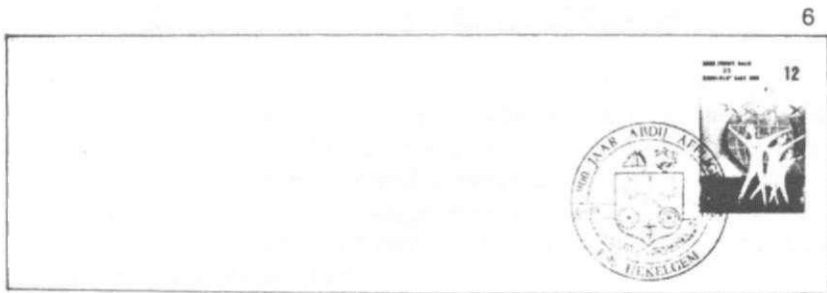

De kloosterling Brandaen gelooft niet erg in de verhalen die hij in de handschriften leest: zo zouden er twee paradijzen boven de aarde zijn, onder de aarde zou nog een andere wereld zijn, Judas zou in het weekend strafvermindering krijgen, enz. Vol verachting gooit Brandaen het boek in het vuur. Dan verschijnt er een engel die hem bij wijze van straf voor de vernietiging van het handschrift, gebiedt een reis te maken en alles wat hij tegenkomt op te schrijven. Alleen zó kan hij het waardevolle handschrift vervangen. Op een zeereis die negen jaar duurt, maakt Brandaen de meest bizarre avonturen mee: hij bezoekt een deel van de hel, hij bezichtigt het paradijseiland en op het feest van Pasen ontdekken zijn reisgezellen een eilandje waar men de Paasmis kan opdragen. Als dat gebeurd is en iedereen weer terug is aan boord, verdwijnt plotse-ling het eiland: 't blijkt een enorme walvis te

zijn geweest (5). De reis eindigt pas als het boek van Brandaen vol is .

Het verhaal van Brandaen is meer een prachtig avonturenverhaal dan de beschrijving van een heiligenleven. Toch is het genre van de heiligenlevens, ook wel hagiografieën genoemd, in de Middeleeuwen het meest verbreid. Dat is natuurlijk ook geen wonder, want de enigen die konden schrijven waren de monniken. Zo schrijft Willem, prior van de abdij van Affligem (6) rond 1280 een verhaal over het leven van St. Lutgard.

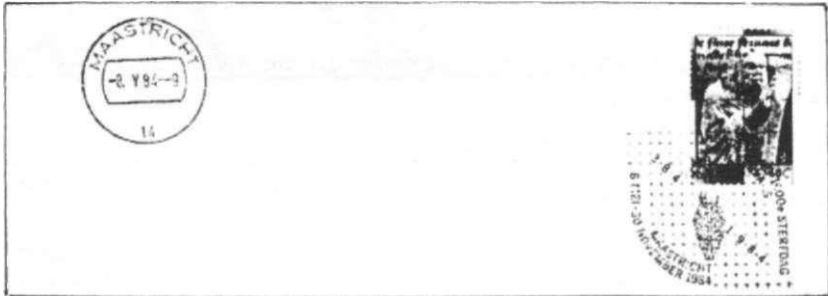
Populair zijn ook heiligenlevens die verbonden zijn aan een geografisch bepaalde plaats. Het oudste voorbeeld in dit genre is "Het leven van St. Servaes" door de Limburgse dichter Hendrik van Veldeke. Het handschrift is duidelijk bedoeld om propaganda te maken voor Maastricht als bedevaartplaats. De economische belangen zullen in een handelscentrum als Maastricht wel zwaarder gewogen hebben dan de godsvrucht. In dit verhaal komt naar voren dat Servaes (7) van grote betekenis is geweest voor de stad. Hij is ook de stadspatroon ge-

7

worden, reden waarom in het stempel de sleutel van de stad staat afgebeeld (8).

8

Niet geografisch gebonden maar wel zeer populair door zijn eenvoudig leven en zijn inzet voor de gewone mens, is St. Franciscus (9). Van hem bestaan zeer vele hagiografieën maar de bekendste Nederlandse versie is die van Jacob van Maerlant (10). Van Maerlant is de meest productieve schrijver uit de 13e eeuw. Aanvankelijk schrijft hij ridderromans maar als hij genoeg krijgt van die al te fantastische verhalen, dan zoekt hij zijn heil in de wetenschap en het geloof. Vanuit die twee uitgangspunten komt hij tot de conclusie dat het met de wereld niet goed gaat en dat het einde in zicht is. Hij begint zijn "Leven van St. Franciscus" althans met:

Dese werelt trect ten ende
als mi denct (dunkt) met groter scende
(schande).

Zijn bedoeling is duidelijk: Alleen als men de vernieuwde Christelijke opvattingen van de leerlingen van St. Franciscus volgt, is het onheil nog af te wenden.

Zo doet de moraal zijn intrede in de Nederlandse literatuur.

J. Tolsma

Bloemenmagazijn
en Plantenkas

bv bloemisterij
AALBERS hatertseweg 275
telefoon 55 02 75 • nijmegen